

Jak chomik stał się bocianem

29 listopada 2022

Fala polskich powrotów bezpośrednio po wejściu w życie Brexitu, jak i w formie jego długofalowych skutków, okazała się być zjawiskiem bardziej zauważalnym w mediach społecznościowych i w świadomości polskiej imigracji w UK, niż w liczbach bezwzględnych. A jednak, choćby w związku ze skalą naszego socjalekonomicznego wychodźstwa na Wyspy (wciąż około miliona stale mieszkających i pracujących w Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej), analiza przyczyn i motywów reemigracji Polaków (często po jakimś czasie znowu wyruszających za chlebem na Zachód) jest ważnym przyczynkiem do zrozumienia zarówno obecnej kondycji gospodarki III RP, jak i całej głębi kryzysu i transformacji systemu kapitalistycznego, których globalne migracje pracownicze pozostają immanentną częścią.

Przemyślane strategie czy impulsy?

Klasyczna nauka nad migracjami lubiła klarowne podziały: np. na „bociany”, czyli pracowników sezonowych, „poszukiwaczy” kręcących się między różnymi krajowymi rynkami pracy, „chomików” pracujących do uzyskania zakładanego poziomu kapitału (tak finansowego, jak i ludzkiego) pozwalającego na powrót do kraju oraz trwałych emigrantów, konsekwentnie niezainteresowanych powrotem do dawnej ojczyzny (Mąkosa, 2018, str. 143). Obecna sytuacja globalnego rynku mocno jednak utrudnia tak wyraźne kategoryzacje. Analizy nie ułatwia zresztą nastawienie samych grup poddanych badaniom. Gdyby bowiem opierać się wyłącznie na wyjaśnieniach samych wracających – mielibyśmy do czynienia ze skłaniającym ich do działania miksem nostalgii, rozbudzonych (przywróconych) nadziei i aspiracji oraz/lub kumulacji negatywnych emocji związanych z emigracją. Byłby to więc kompleks zagadnień odnoszących się do etniczności, więzów rodzinnych, tradycji i kultury. Część badaczy kwestionuje jednak takie wyjaśnienia,

starając się dotrzeć do socjalekonomicznych podstaw zmiany wcześniejszej decyzji o permanentnym opuszczeniu starych krajów (Fox, Moroşanu i Szilassy, 2015; Cross, 2021).

Imigranci żyjący w Wielkiej Brytanii nawet od kilkunastu lat zmianę swego nastawienia potrafią tłumaczyć także „nagłym impulsem”, często podejmowanym zniechęca, np. podczas urlopu w Polsce, skutkującego SMS-owym wypowiedzeniem umów o pracę, przystępowaniem do sprzedaży domów, zabierania dzieci ze szkół – słowem życiowej rewolucji na skalę często znacznie poważniejszą niż ta towarzysząca pierwotnej wyprowadzce na obczyznę (Kijonka i Żak, 2020, str. 20). Znaczenie całej zmiany bywa potem przykrywane seriami zdjęć z „ostatnią kawą przed powrotem”, jak zwyczajowo na FB pieczętuje się całą operację. Jednak fakt, że takie facebookowe grupy re-emigrantów i kandydatów na takowych liczą nawet kilkadziesiąt tysięcy członków – każe cały fenomen traktować poważniej niż tylko jako eskalację „impulsywnych wyskoków”.

Deklasacja i z powrotem

Badania nad wschodnioeuropejską imigracją zarobkową do Zjednoczonego Królestwa potwierdzają, że znacząca część przybyszów włączających się w brytyjski rynek pracy czuje się zdeklasowana w stosunku do pozycji zajmowanej wcześniej w kraju macierzystym (Johnston, Khat tab i Manley, 2015, str. 197-199, 201-204). Skądinąd, z punktu widzenia brytyjskiej gospodarki narodowej, rozumianej mocno anachronicznie jako odrębna całość – równa się to nie tylko ignorowaniu potencjału przybyszów, ale także wymiernemu kosztowi alternatywnemu, choćby w postaci niższych przychodów z podatków i osłabionego wzrostu (Platt, 2021, str. 11). Według jeszcze przedpandemicznych szacunków, dla budżetu Wielkiej Brytanii był to niedobór nawet do 8 000 000 000 GBP rocznie (Šestanović, Qureshi i Khawaja, 2021, str. 3, 13). Co ciekawe, w realiach brytyjskiego systemu edukacyjnego przedstawiciele mniejszości etnicznych (w tym przybysze, nie tylko nieletni w

momencie migracji) częściej od białych Brytyjczyków (WB) decydują się na studia uniwersyteckie, licząc na poprawę swojej sytuacji materialnej, ale i podniesienie statusu społecznego oraz podwyższenie poziomu samoakceptacji. Pomimo tego, jednak imigranci zdobywający wyższe wykształcenie nadal mają zauważalnie mniejsze szanse na znalezienie pracy zgodnej z kwalifikacjami, w porównaniu do zwłaszcza młodych WB (Blundell et al., 2021, str. 13).

Można mieć wątpliwości czy te obiektywnie występujące nierówności wpływają na stan świadomości klasowej polskich pracowników na Wyspach, zauważalna bywa natomiast reakcja analogiczna o przeciwnym zwrocie. Awans zawodowy i promocja, np. do grupy menedżerskiej i profesjonalnej, wpływa na wyraźną nową klasową identyfikację imigrantów, często wzmacniając potrzebę potwierdzenia i umocnienia osiągniętego statusu poprzez powrót do starego kraju w roli przedstawiciela korporacyjnego kompradorstwa. Dalszych badań wymagają zatem oba te mechanizmy: tak wypieranie własnej pozycji w ramach zglobalizowanej klasy robotniczej, co bywa powiązane z uprzedzeniami o charakterze etnicznym czy rasowym, jak i łatwość utożsamienia się z wyższymi pozycjami klasowymi, pomimo realnych barier etnicznych i kulturowych.

Liberalna niepewność

Tymczasem badający emigrację analizują przeważnie sytuację krajów – dostawców siły roboczej, zestawiając ją z sytuacją krajów – gospodarzy celem potwierdzenia ekonomicznych podstaw decyzji o emigracji, pomijając jednocześnie szereg kulturowych aspektów całego zjawiska, związanych z niekwestionowaną liberalną hegemonią sprzyjającą labilności zatrudnienia (Mąkosa, 2018, str. 142). Z kolei, badając emigrację powrotną, często eksponuje się względy pozaekonomiczne, kulturowe lub zakłada się racjonalność wyboru, rozumianego przeważnie jako osiągnięcie poziomu akumulacji pozwalającego na aktywny udział w rynku kapitalistycznym kraju macierzystego (Dustmann i

Weiss, 2007, str. 250; Wahba, 2021, str. 6). Zmienność decyzji uznaje się wręcz za naturalną i immanentną cechę obecnego globalnego rynku pracy, zgodnie z założeniami „płynności”, „celowej nieokreśloności” i „celowej nieprzewidywalności” (Jancewicz, Kloc-Nowak i Pszczółkowska, 2019, s. 104). Słabością takiego podejścia jest jego nieciągłość (wyodrębnianie gospodarek narodowych w realiach globalistycznych), jak i niekonsekwencja (mieszanie płaszczyzn bytowej i świadomościowej). Istotną luką badawczą jest zatem analiza migracji powrotnej jako zjawiska warunkowanego klasowo.

Nie dość biali, ale wciąż nieświadomi

Rzecz jasna, nie należy umniejszać znaczenia rasizmu i ksenofobii, jakiej doświadczają często imigranci w Wielkiej Brytanii, w tym przybywający z Europy Wschodniej i stygmatyzowani jako „nie dość biali” (Manley, Khattab i Johnston, 2019, s. 926-927; Rzepnikowska, 2019, s. 63-64). Podejście intersekcyjne oraz koncepcja Superróżnorodności nakazują jednak szerszą analizę, z uwzględnieniem czynników klasy, płci wieku, stanu zdrowia etc. (Brynin, Longhi i Zwysen, 2019; Vertovec, 2007). Pod uwagę należałoby brać nie tylko subiektywne odczucie nietolerancji i obcości, ale i zobiektywizowany poziom nierówności i wyzysku występujących na brytyjskim rynku pracy. Faktycznie bowiem, jak przekonująco dowiódł już Lukács (1988) – przynależność klasowa nie musi być bynajmniej samouświadomiona, a zależy wyłącznie od naszego stosunku do środków produkcji. Przeciwnie, dialektyczne rozróżnienie Klasse an sich i Klasse für sich, klasy samej w sobie i klasy dla siebie kwestionuje jedno z podstawowych założeń hegemonii liberalnej, a właściwie już posthumanistycznej – a mianowicie priorytet samoidentyfikacji, likwidującej nie tylko istotę bycia robotnikiem (nie tylko imigranckim), bycia Polakiem (nie tylko żyjącym w Wielkiej

Brytanii), ale nawet bycia człowiekiem. Tymczasem świadomość zgodna z obiektywnym stanem faktycznym, stanowi w istocie zaczątek organizacji, ta zaś jest nieodzownym warunkiem przejścia z pozycji przedmiotów kierowanych nierozumianymi „impulsami” – do pozycji podmiotowej nawet w ramach skrajnie zdehumanizowanej współczesności.

Autorstwo: Konrad Rękas

Źródło: MyslPolska.info

Bibliografia

1. Blundell, R. et al. (2021) Inequalities in Education, Skills, and Incomes in the UK: the Implications of the COVID-19 Pandemic. London: The Institute for Fiscal Studies.
2. Brynin, M., Longhi, S. i Zwysen, W. (2019) 'The Diversification of Inequality', The British Journal of Sociology, 70(1), str. 70-89.
3. Cross, H. (2021) Migration Beyond Capitalism. Cambridge: Polity Press.
4. Dustmann, C. i Weiss, Y. (2007) 'Return Migration: Theory and Empirical Evidence from the UK', British Journal of Industrial Relations, 45(20), str. 236-256.
5. Fox, J., E., Moroşanu, L. i Szilassy, E. (2015) 'Denying Discrimination: Status, 'Race', and the Whitening of Britain's New Europeans', Journal of Ethnic and Migration Studies, 41(5), str. 729-748.
6. Jancewicz, B., Kloc-Nowak, W. and Pszczółkowska, D. (2020) 'Push, Pull and Brexit: Polish Migrants' Perceptions of Factors Discouraging them from Staying in the UK', Central and Eastern European Migration Review, 9(1), str. 101-123.
7. Johnston, R., Khattab, N. i Manley, D. (2015) 'East versus West? Overqualification and Earnings among the UK's European

Migrants', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(20), pp. 196-218.

8. Kijonka, J. i Żak, M. (2020). 'Polish return migrants. Analysis of selected decision-making processes', *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 4, str. 115-136.

9. Lukács, G. (1988) *Historia i świadomość klasowa*. Tłum. z jęz. niemieckiego M. Siemek, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN (Praca oryginalna opublikowana 1923).

10. Manley, D., Khattab, N. and Johnston, R. (2020) 'Whiteness, Migration and Integration into the British Labour Market', *Journal of International Migration and Integration*, 21, str. 925–947.

11. Mąkosa, P., M. (2018) 'Emigration of Poles to the United Kingdom: history, present state and future prospects', *International Migration*, 56(5).

12. Platt, L. (2021) 'COVID-19 and Ethnic Inequalities in England', *LSE Public Policy Review*. 2021, 1(4), str. 1–14.

13. Rzepnikowska, A. (2019) 'Racism and xenophobia experienced by Polish migrants in the UK before and after Brexit vote', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(10), str. 61-77.

14. Šestanović, A., Qureshi, F., A. and Khawaja, S. (2021) 'The Economic Impact of the COVID-19 Pandemic on Ethnic Minorities – the Case of London, United Kingdom', *European Journal of Economic and Financial Research*, 5(3). Dostępne na: <https://www.oapub.org/soc/index.php/EJEFR/article/view/1158> (Dostęp 20. lipca 2022).

15. Vertovec, S. (2007) 'Super-diversity and its implications', *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), str. 1024–1054. Dostępne na: doi:10.1080/01419870701599465 (Dostęp 16. lipca 2022).

16. Wahba, J. (2021) 'Who benefits from return migration to

developing countries?' IZA World of Labor.